

Голові спеціалізованої вченої ради

**ДФ 26.867.003 у Інституті законодавства
Верховної Ради України, доктору
юридичних наук, професору, головному
консультанту відділу моніторингу
законодавства Інституті законодавства
Верховної Ради України, м. Київ, пров.
Несторівський, 4**

Камінській Наталії Василівні

ВІДГУК

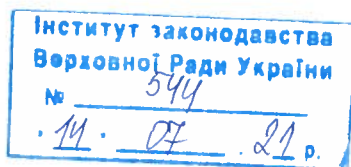
офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка Білоцького Сергія Дмитровича на дисертацію
Мельник Вікторії Станіславівни на тему: «Міжнародно-правове
регулювання експлуатації Суецького та Панамського каналів», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293
«Міжнародне право» у галузі знань 29 «Міжнародні відносини»**

Вивчення тексту поданої на захист дисертації, автореферату і наукових
праць здобувача, опублікованих за темою дисертації, надає підстав зробити
наступні висновки.

Актуальність і значущість обраної теми дисертаційного дослідження.

Міжнародні канали відіграють важливу роль у міжнародному
судноплаванні та створенні єдиної системи морських шляхів, утворюючи тим
самим систему морських шляхів у межах усього Світового океану. Наразі, як і в
давні часи, вони є невід'ємною частиною світових транспортних комунікацій з
різномірним правовим режимом, що визначається загальновизнаними
принципами і нормами міжнародного права, універсальними або такими, що
стосуються окремих міжнародних каналів, міжнародними договорами,

законодавством держав. Вони відіграють найважливішу роль в забезпеченні політичних, економічних і воєнно-стратегічних інтересів держав усього світу. Закріплення права усіх держав на вільне користування ними з метою морської навігації має велике значення для розвитку економіки і забезпечення безпеки багатьох країн світу. В міжнародному судноплаванні каналам надається ключова роль, оскільки вони з'єднують частини морського простору. Таким чином, режим проходу через канали, які використовуються для міжнародного судноплавства, не зачіпає в інших відносинах ні правового статусу вод, ані здійснення державами свого суверенітету або юрисдикції над такими водами, тощо. Таким чином, можна констатувати незавершеність правового регулювання використанні міжнародних морських каналів, що зумовлює актуальність запропонованого до розгляду дисертаційного дослідження.

Тема дисертації узгоджується з планом науково-дослідної діяльності відділу європейського права та міжнародної інтеграції Інституту законодавства Верховної Ради України за комплексними темами: «Проблеми правового забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань» (номер державної реєстрації 0111U000578) та «Правові механізми інтеграції України до європейського правового простору» (номер державної реєстрації 0111U000579).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Ознайомлення з текстом дисертації В.С. Мельник свідчить про фундаментальний та ґрунтовний підхід дисертанта до конституційно-правового дослідження конституційного права громадян на збори, мітинги, походи і демонстрації, що підтверджується вдалою структурою роботи, логічністю викладу наукового матеріалу.

Чітке визначення мети, об'єкту та предмету дослідження дисертантом сформульовані методологічно коректно і науково виважено, постановка завдань, які достатньо повно охоплюють заявлену тематику та відповідають науковій спеціальності, дозволили автору комплексно дослідити конституційне

право громадян на збори, мітинги, походи і демонстрації в контексті механізму його реалізації, об'єднавши теоретичну складову та практичний аспект, сформулювати низку наукових положень, висновків і практичних рекомендацій.

Методологічна база дисертації є сучасною, ефективною й адекватною її цілям і задачам. Особливо слід відзначити використання філософського діалектико-матеріалістичного підходу до з'ясування сутності та змісту правового статусу міжнародних каналів, як явища реальної дійсності у його динаміці, постійному розвитку та взаємодією з іншими політико-правовими явищами та процесами; формально-юридичного методу для формулювання авторських визначень понять, аналізу особливостей нормативно-правового регулювання досліджуваного права; вдале використання історичного (точніше – історико-генетичного) методу, за допомогою якого дисертант досліджує еволюцію правового статусу каналів. Предмет дослідження змусив автора активно використовувати порівняльно-правовий, системно-структурний методи, інші загально та спеціально-правові методи. Текст роботи переконливо доводить володіння дисертантом також і спеціально-науковими методами дослідження.

Ступінь обґрунтованості та достовірності результатів дослідження В.С. Мельник визначається й логічною та завершеною структурою дисертаційної роботи. Архітектоніка даного дослідження є вагомим свідченням його системності та цілісності. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Загальна характеристика змісту дисертаційного дослідження.

Аналізуючи генезу інституту права громадян на збори, мітинги, походи і демонстрації, дисертант приходить до висновку, що еволюція інституту мирних публічних зібрань пов'язана з процесами їх змістовного і структурного ускладнення, що відображено в розширенні предмета регулювання,

Передусім, автор справедливо наголосила на специфіці самого такого правового явища як, концесія, що закономірно впливало із обставин тогочасної взаємопов'язаності зовнішньої і внутрішньої політики, відображення цієї специфіки у міжнародному праві. Цілком переконливою

є і аргументація щодо превалювання якраз французького законодавства при становленні нормативно-правової бази що забезпечувала правове регулювання функціонування Суецького каналу. У цьому контексті розглядається і застосування схеми BOOT (Build – Own – Operate – Transfer) – «Будівництво – володіння – управління – передача», серед інших концесійних схем, про які також ідеться в роботі.

В подальші роки угодами між компанією та урядом Єгипту акт зазнав певних змін, пов'язаних із скрутним фінансовим становищем єгипетської держави, проте незмінним залишилось положення щодо неможливості надання суднам будь якої нації переваг при проходженні каналу. І, цілком обґрунтованим та переконливим є твердження, що спроба створення Суецького каналу мала потребу в опрацюванні відповідних міжнародних механізмів його діяльності, адже аналогів у цьому сенсі світова історія та міжнародне право ще не знали. З огляду на його використання чи не всіма державами, що мали торговельний флот, будь яка угода щодо нього мала міжнародне значення та, відповідно, привертала увагу всіх зацікавлених сторін. А спроби обмежити тим чи іншим чином можливості використання каналу для будь якої країни могли викликати серйозну міжнародну реакцію, що й зумовило статус обох каналів.

На цьому особливо хочеться наголосити, адже робота структурована таким чином, що правовий статус каналів, що розташовані у різних півкулях, тлумачиться і сприймається як складові єдиного цілого. Тож, будівництво і врегулювання правового статусу Панамського каналу сприймається як логічне продовження напрацювань, зроблених при врегулюванні статусу каналу

суецького. Причому на більш високому рівні, відповідно до норм міжнародного права того часу.

Ненав'язливо, але послідовно в роботу розглядаються глобалізаційні процеси, що, як видно, геть не є результатом сьогодення, їх вплив на розвиток правовідносин у міжнародних відносинах. Тож більш ніж переконливим виглядає тлумачення «Конвенції щодо забезпечення вільного плавання по Суецькому каналу» як документу глобального значення та один з перших документів, що врегулював проблему транзитного проходу, започаткувавши право транзиту.

Цікавим і переконливим, хоча і дещо несподіваним і твердження про утвердження поваги суверенних прав власника каналу і невтручання в його внутрішні справи, як результат Першої світової війни. Це підкреслює новаторський характер роботи, хоча у ньому і відчувається певна неопрацьованість. Адже, судячи із статусу Панамського каналу, тут це положення утвердилось вже після Другої світової. Втім, за захист дисертантки можу зауважити, що нині чимало науковців відходять від чіткого хронологічного розмежування цих глобальних війн та ведуть мову про нову періодизацію Великої війни 1914-1945 рр.

Таким чином, управління міжнародними морськими каналами пройшло істотну еволюцію, котра найбільш наочно проявилась у врегулюванні правового статусу Суецького і Панамського каналів, істотній перебудові системи управління ними, як до, так і після націоналізації. Сама ця система розглядається крізь призму концепції «теорії порядку», що доцільно використовувати і при розгляді та вдосконаленні нормативно-правового регулювання питання спірних вод і цілому.

Доволі ґрунтовним є сам перелік нормативних актів, згідно з якими здійснювалось управління Суецьким та Панамським каналами. Спочатку, це – міжнародні договори, потім - норми і положення що стосуються

територіального моря, прилеглої зони та міжнародних проток і каналів. Фактично, це прекрасна ілюстрація до такого важливого питання теорії міжнародних відносин, а відтак і міжнародного права, як криза інституту державного суверенітету, що є одним із дискусійних питань сучасної міжнародно-правової науки.

Загалом, аналізуючи еволюція системи управління каналами, дисертантка полемізує із низкою популярних нині концепцій, зокрема, концепцією лібералізму, спростовуючи їх з використанням загально правової методики.

Грунтовне та глибоке розуміння дисертанткою проблем як теоретичного, так і практичного змісту реалізації права на мирні зібрання надало можливість сформулювати низку слушних рекомендацій стосовно майбутнього удосконалення нормативного врегулювання досліджуваного права. Так, пропонується більш активно використовувати прецедент при заповненні існуючих прогалів у сучасному міжнародному праві, наголошується на аксіоматичності свободи пересування каналами, пріоритеті у них норм і принципів міжнародного права, повазі до національного суверенітету. Міжнародно-правовий режим каналів не виключає суверенних прав держав, територіями яких вони проходять. Водночас, останні повинні з повагою ставитись до міжнародних договорів. Відповідно до суверенних прав держави відноситься і право на обмеження свободи судноплавства каналами, але, лише у виняткових випадках, передбачених як національним, так і міжнародним правом. Тож, визнаючи певні кризові явища у сучасному міжнародному праві, на прикладі правового регулювання статусу міжнародних морських каналів та системи управління ними, можна вести мову про вихід права на якісно новий рівень, що знаменує новий етап його розвитку.

Дисертаційне дослідження має солідний науковий апарат (305 найменувань наукових джерел), що дав змогу автору дослідити важливі питання

права на збори, мітинги, походи і демонстрації та розкрити складну проблематику реалізації досліджуваного права.

Загалом, слід зазначити, що дисертація В.С. Мельник відзначається високим науково-методологічним рівнем виконання, вмілим використанням сучасного науково-методологічного арсеналу, виваженістю й обґрунтованістю висновків, високою правовою культурою теоретичних побудов. Ми погоджуємось з позицією автора, висловленою у переважній більшості висновків і положень наукової новизни, що виносяться на захист, оскільки вони, на наш погляд, є цінними для теорії і практики міжнародного права, є достатньо виваженими й обґрунтованими, а відтак заслуговують на увагу як вітчизняного законодавця, так і широкого кола фахівців, усіх, хто цікавиться питаннями конституційного права. Вважаємо, що задачі, поставлені в роботі, вирішені автором цілком успішно.

За матеріалами дисертації автора можна охарактеризувати як серйозного дослідника, що володіє юридичною методологією, є схильним до аналітичної та наукової діяльності.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної та нової теоретичної та практичної проблеми, в зазначеній дисертації міститься низка спірних положень, а також положень, які потребують додаткової аргументації:

1. Передусім, хотілось би порадити додати у роботу глосарій. Дисертація насичена термінологією, що стосується не лише теорії міжнародних відносин та міжнародного права, але й – історії міжнародних відносин (наприклад – пентархія). Тож, відповідний термінологічний словник покращив би сприйняття тексту.

2. Знову ж таки, серед значних міжнародних морських каналів ми виділяємо Суецький, Панамський, Корінфський і Кільський. Між тим, у дисертаційному дослідженні два останніх лишилися поза увагою. Загалом,

авторська логіка тут зрозуміла, однак все ж таки, варто було б пояснити, чому увага акцентується саме на перших двох.

3. Чимало місця у роботі присвячено демілітаризованому статусу обох каналів. Тим не менше, вже у частині присвяченій будівництву Суецького каналу йдеться про його оборонні споруди. Доволі цікаво описано і специфіку функціонування Панамського каналу у роки Другої світової війни, що також дещо суперечить нормам демілітаризованої зони. Відтак, запрошується висновок, що цей статус також зазнавав істотних змін, поряд із еволюцією правового статусу каналів. Але у роботі цей процес відображення не знайшов.

4. В роботі йдеться про зниження статусу Суецького каналу у пост біполярний період і підкріплюється це твердження відповідним фактажем. Однак немає пояснення такого стану справ та його відповідного правового аналізу. Відтак незрозуміло, чи це результат відповідної державної політики, чи відповідь на певні глобальні виклики, пристосування до змін міжнародного права тощо.

Проте зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи В.С.Мельник, а спрямовані на те, щоб стати підґрунтям наукової дискусії та окреслити напрями подальшої розробки даної проблеми.

Основні положення дослідження знайшли повне відображення у 7 наукових статтях, 5 з яких розміщено у наукових фахових виданнях, що входять до затвердженого переліку, 2 – у зарубіжному фаховому виданні, та тезах 4 доповідей на науково-практичних конференціях.

Анотація дисертації відповідає змісту та структурній організації дисертаційного дослідження. Дисертація є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису і містить висунені науково обґрунтовані теоретичні результати, наукові положення, а також характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача у науку конституційного і муніципального права.

Загальний висновок та оцінка дисертації.

Дисертаційна робота **Мельник Вікторії Станіславівни** на тему **«Міжнародно-правове регулювання експлуатації Суецького та Панамського каналів»** є самостійним, завершеним науковим дослідженням. Актуальність обраної теми дослідження, обґрунтованість наукових положень та висновків і запропонованих автором рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх вірогідність, достовірність та наукова новизна одержаних результатів, повнота їх викладу в опублікованих працях свідчать про повну наукову самостійність автора, високий рівень підготовки дослідження. Дисертаційне дослідження **Мельник В.С.** оформлене відповідно до встановлених вимог і є самостійним науковим дослідженням з дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності.

Одержані автором результати забезпечують розв'язання актуального наукового завдання в галузі знань «Міжнародні відносини», яке полягає у дослідженні процесу правового регулювання інституту міжнародного каналу, а також визначенні особливостей організації та функціонування Суецького і Панамського каналів, виявлення основних тенденцій і напрямів у врегулюванні діяльності їх адміністрацій. Дослідження в цілому має не лише теоретичну, але і практичну актуальність.

Дисертаційне дослідження **Мельник Вікторії Станіславівни** на тему **«Міжнародно-правове регулювання експлуатації Суецького та Панамського каналів»** за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю та новизною є самостійною завершеною науковою роботою, що містить важливі положення для розвитку науки міжнародного права і відповідає спеціальності 293 «Міжнародне право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і

доповненнями), Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №167 від 06 березня 2019 року (зі змінами і доповненнями), а її автор – **МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ СТАНІСЛАВІВНА**, за результатами публічного захисту заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 293 «Міжнародне право».

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного
університету ім. Т. Шевченка

С. Д. Білоцький

